

Nové insolvenční právo v České republice (II. část)

PRÁVNÍ RÁDCE, Praktická příručka

Mgr. Petr Holešínský
Mgr. Tomáš Politzer
Mgr. Michal Strnad¹

V listopadovém čísle Právnického rádce byla publikována první část článku o novém insolvenčním právu v České republice, která v základních rysech přiblížila novou úpravou insolvenčního práva na základě zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (dále jen "insolvenční zákon"). Tento zákon s účinností od 1. 1. 2008 nahradí stávající úpravu úpadku v zákoně č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o konkursu a vyrovnání").

Konkrétně jsme se v první části zabývali především základními zásadami a instituty insolvenčního zákona, subjekty insolvenčního řízení a základním přehledem postupu insolvenčního řízení.

Na uvedené pojednání navazuje druhá část, která čtenáře ve stručnosti seznámí s jednotlivými způsoby řešení úpadku dle insolvenčního zákona, jakož i s některými dalšími změnami, které české úpadkové právo dozná s účinností insolvenčního zákona, zejména s novou insolvenční úpravou neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů.

1. KONKURS

Insolvenční zákon zachovává možnost řešit úpadek dlužníka formou konkursu. Konkurs nicméně není nadále koncipován jako samotné řízení, nýbrž jako jeden ze způsobů řešení úpadku, kterým se insolvenční řízení může vydat poté, co bude v něm rozhodnuto o úpadku dlužníka.

Zatímco nové způsoby řešení úpadku jsou insolvenčním zákonem určeny pouze pro určité kategorie dlužníků (v případě reorganizace jde o podnikatele a v případě oddlužení o nepodnikatele), je konkurs způsobem řešení úpadku do jisté míry univerzálním, a to v tom smyslu, že bude i nadále k dispozici pro řešení úpadku všech kategorií dlužníků. Uplatní se zejména tam, kde řešení úpadku ostatními způsoby nebude ekonomicky efektivní nebo pro ně nebudou splněny předpoklady stanovené insolvenčním zákonem. Přesto lze předpokládat, že konkurs zůstane i po účinnosti insolvenčního zákona dominantním způsobem řešení úpadku. Nesmíme zapomenout ani na to, že i v případě řešení úpadku reorganizací nebo oddlužením rozhodne soud v zákonem stanovených případech o přeměně těchto alternativních způsobů řešení úpadku v konkurs (viz např. § 418 insolvenčního zákona).

Úprava v konkursu v insolvenčním zákoně vychází ze stávající úpravy konkursu v zákoně o konkursu a vyrovnání, do které přináší jen omezené množství novinek zásadnějšího rázu. Tomu odpovídá i zákonná definice konkursu v § 244 insolvenčního zákona, podle které konkurs, shodně se stávající úpravou, záleží v

poměrném uspokojení zjištěných pohledávek věřitelů z výnosu zpeněžení majetkové podstaty. Nezměněny zůstávají i další charakteristické atributy konkursu: jeho v zásadě likvidační charakter pro právnické osoby a skutečnost, že neuspokojené pohledávky nebo jejich části ani po skončení konkursu nezanikají, nestanoví-li insolvenční zákon jinak. Poněkud kusá úprava zákona o konkursu a vyrovnání však byla podstatně zpřesněna a doplněna, přičemž bylo v hojné míře přihlédnuto k rozsáhlé rozhodovací praxi, jež se za více než šestnáct let účinnosti zákona o konkursu vyrovnání ustálila a jejíž závěry byly přejaty přímo do textu insolvenčního zákona.

Stěžejními fázemi konkursu budou i nadále prohlášení konkursu soudem, zjištění a zajištění majetkové podstaty, její zpeněžení insolvenčním správcem a poměrné uspokojení insolvenčních věřitelů. Vzhledem k tomu, že tento průběh konkursu je většině čtenářů důvěrně znám z platné úpravy, nebudeme v dalším textu podrobně popisovat průběh jednotlivých stadií konkursu. Spíše se pokusíme postihnout alespoň základní změny, které insolvenční zákon do úpravy konkursu přináší.

PROHLÁŠENÍ KONKURSU A JEHO ÚČINKY

Konkurs bude i nadále prohlašován rozhodnutím insolvenčního soudu, které může být spojeno již s rozhodnutím insolvenčního soudu o úpadku dlužníka. Bude tomu tak vždy, jestliže bude dlužníkem osoba, u níž insolvenční zákon vylučuje řešení úpadku jiným způsobem (§ 148). V opačném případě může insolvenční soud o prohlášení konkursu rozhodnout samostatným rozhodnutím v tříměsíční lhůtě po rozhodnutí o úpadku dle § 149 insolvenčního zákona.

Okamžikem zveřejnění rozhodnutí o prohlášení konkursu v insolvenčním rejstříku nastávají účinky prohlášení konkursu. Také zde je vhodné připomenout, že okamžikem prohlášení konkursu je třeba rozumět den, hodinu a minutu (§ 71 odst. 2).

Zřejmě nejdůležitějším účinkem prohlášení konkursu bude i nadále přechod dispozičních oprávnění týkajících se majetkové podstaty z dlužníka na insolvenčního správce, který insolvenční zákon řeší v § 246 v podstatě shodně s úpravou zákona o konkursu a vyrovnání. Právní úkony dlužníka učiněné po prohlášení konkursu budou vůči věřitelům neúčinné, ledaže by šlo o odmítnutí daru nebo dědictví, které by bez souhlasu insolvenčního správce bylo neplatné. Stejně by tomu bylo, pokud by dlužník uzavřel dohodu o vypořádání dědictví umenšující jeho dědický podíl (§ 246 odst. 4). V souvislosti s novou úpravou okamžiku účinků konkursu insolvenční zákon nově formuluje domněnku, podle které se má v případě pochybností za to, že pokud dlužník v den prohlášení konkursu nakládal s majetkovou podstatou, učinil tak až po přechodu dispozičních oprávnění na insolvenčního správce (§ 246 odst. 3). Ostatní účinky prohlášení konkursu upravuje insolvenční zákon podobně jako stávající úprava, i když o poznání podrobněji. Z několika málo novinek stojí za zmínku zejména zákonný následek odstoupení od smlouvy o vzájemném plnění, pokud se insolvenční správce v patnáctidenní lhůtě nevyjádří ve smyslu, že smlouvu splní (§ 253 odst. 2) a možnost nájemce domáhat se soudní ochrany před výpovědí nájemní smlouvy sjednané s dlužníkem jako pronajímatelem na dobu určitou ze strany insolvenčního správce (§ 256 odst. 2).

ZPENĚŽENÍ MAJETKOVÉ PODSTATY

Důležitou změnu oproti zákonu o konkursu a vyrovnání představuje § 283 odst. 2 insolvenčního zákona, podle kterého může insolvenční správce ke zpeněžení majetkové podstaty přikročit teprve po právní moci rozhodnutí o prohlášení konkursu. Dlužník tak bude napříště chráněn před negativními dopady zpeněžení jeho majetku v případě revize prvoinstančního rozhodnutí o prohlášení konkursu odvolacím soudem.

Insolvenční zákon v úpravě zpeněžování majetkové podstaty reflektuje celkové posílení postavení věřitelů v insolvenčním řízení, když stanoví, že ke zpeněžení podstaty může dojít teprve po první schůzi věřitelů. Věřitelé tak budou mít podle insolvenčního zákona možnost ovlivnit průběh zpeněžení majetkové podstaty, když o způsobu zpeněžení již nebude správce rozhodovat se souhlasem soudu, nýbrž věřitelského výboru (§ 286 odst. 2).

Výše uvedená časová omezení se z pochopitelných důvodů neuplatní v případě věci bezprostředně ohrožených zkázou nebo znehodnocením, které bude možné i nadále zpeněžit neprodleně po prohlášení konkursu, a dále v případě, že insolvenční soud v konkrétním případě povolí výjimku.

Insolvenční zákon dále nově stanoví předkupní právo státu k nemovitostem tvořícím pozemní část veřejného přístavu (§ 284).

Výslovně je zakotven rovněž zánik účinků výkonu rozhodnutí (exekuce) a věcných břemen vzniklých za nápadně nevýhodných podmínek poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení zatěžující majetek podstaty v důsledku zpeněžení (§ 285). Tyto účinky zpeněžení majetkové podstaty jsou dosud na základě zákona o konkursu a vyrovnání dovozovány pouze implicitně.

Nově jsou upraveny rovněž následky zpeněžení nemovitosti, kterou dlužník užívá k bydlení svému a své rodiny. Pro tento případ § 285 odst. 2 insolvenčního zákona stanoví dlužníkovi povinnost nemovitost vyklidit. Pokud tak dlužník neučiní dobrovolně, může se nabyvatel předmětné nemovitosti soudně domáhat jejího vyklizení. Dlužníkovi pak insolvenční zákon pro případ zpeněžení jeho nemovitosti, kterou užívá k bydlení, přiznává bytovou náhradu ve formě přístřeší (§ 285 odst. 3).

V neposlední řadě pak insolvenční zákon na rozdíl od stávající úpravy stanoví oprávnění věřitelů přihlášených zajištěných pohledávek, kteří budou moci insolvenčnímu správci dávat napříště pokyny ohledně zpeněžení majetkové hodnoty, která zajišťuje jejich pohledávku. Těmito pokyny bude insolvenční správce vázán, ledaže by měl za to, že předmět zajištění lze zpeněžit výhodněji. V takovém případě se může obrátit na insolvenční soud se žádostí, aby pokyny zajištěného věřitele přezkoumal (§ 293).

USPOKOJENÍ POHLEDÁVEK

- Pohledávky zajištěných věřitelů

Pohledávky zajištěných věřitelů [§ 2 písm. g)] se dle insolvenčního zákona uspokojí z výtěžku předmětu zajištění, a to zásadně před rozvrhem (§ 305).

Výraznou změnou ve prospěch zajištěných věřitelů je odstranění značně kritizovaného pravidla podle § 28 odst. 4 zákona o konkursu a vyrovnání, podle kterého se zajištění (oddělení) věřitelé z výsledku zpeněžení předmětu zajištění uspokojují pouze do 70 procent hodnoty výsledku zpeněžení, přičemž se zbývající část jejich pohledávky uspokojuje v rozvrhu.

Napříště budou mít věřitelé zajištěných pohledávek podle § 298 insolvenčního zákona zásadně právo na uspokojení ze 100 procent výtěžku zpeněžení předmětu zajištění. Od této částky je nicméně třeba odečíst náklady zpeněžení (nejvýše do pěti procent výtěžku zpeněžení) a náklady na správu podstaty (nejvýše do čtyř procent výtěžku zpeněžení). Zajištěný věřitel může v konkrétním případě udělit souhlas k odečtení vyšších částek na zpeněžení a správu předmětu zajištění.

- Další pohledávky uspokojované před rozvrhem

Kdykoliv v průběhu konkursu, tedy před rozvrhem, se vedle pohledávek zajištěných věřitelů uspokojují rovněž pohledávky za majetkovou podstatou (§ 168) a pohledávky postavené jim na roveň (§ 169). Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou jsou novou kategorií pohledávek, kterou insolvenční zákon zavádí. Patří sem zejména pracovní nároky známé z § 31 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání.

Přivítat lze bezpochyby odstranění stávající legislativní mezery, když zákonodárce mezi pohledávky postavené na roveň pohledávkám za podstatou ve smyslu citovaného ustanovení zařadil též pohledávky na náhradu nákladů, které třetí osoby vynaložily na zhodnocení majetkové podstaty, mají-li z tohoto důvodu proti dlužníkovi pohledávku z bezdůvodného obohacení [§ 169 odst. 1 písm. f)]. Uplatnění těchto pohledávek v konkursu je dle stávající úpravy mnohdy problematické, zejména za situace, kdy již uplynula lhůta pro přihlašování pohledávek podle § 22 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání.

Insolvenční zákon obsahuje podrobnou úpravu situace, kdy výtěžek zpeněžení majetkové podstaty nepostačuje k úhradě výše zmíněných pohledávek, které je třeba uspokojit před rozvrhem. V takovém případě se tyto pohledávky uspokojují podle klíče uvedeného v § 305 odst. 2 insolvenčního zákona. Nedostatečný výsledek zpeněžení se ovšem nikterak nedotkne věřitelů zajištěných pohledávek. Výtěžku zpeněžení předmětu zajištění lze totiž k uspokojení jiných pohledávek použít teprve po uspokojení pohledávky zajištěného věřitele.

- Konečná zpráva a rozvrhové usnesení

Závěru konkursu bude shodně s úpravou zákona o konkursu a vyrovnání předcházet i nadále zpracování konečné zprávy insolvenčním správcem, její projednání a vydání

rozvrhového usnesení. Nadále lze rovněž kdykoliv v průběhu insolvenčního řízení a za předpokladu, že to umožňuje stav zpeněžení podstaty a věřitelský výbor vysloví souhlas, povolit částečný rozvrh (§ 301).

Co se týče konečné zprávy a jejího projednání, vychází insolvenční zákon v podstatě ze stávající úpravy, kterou však podstatně zpřesňuje. Na rozdíl od současné úpravy je však insolvenčnímu správci umožněno předložit konečnou zprávu také tehdy, pokud se nepodařilo zpeněžit všechny majetek náležející do majetkové podstaty, jestliže tento majetek může být z podstaty vyňat [§ 302 odst. 1 písm. b)].

Po pravomocném schválení konečné zprávy připraví insolvenční správce insolvenčnímu soudu návrh rozvrhového usnesení. Rozvrhové usnesení se netýká věřitelů pohledávek, které se uspokojují před rozvrhem, ani věřitelů případných podřízených a zůstatkových pohledávek ve smyslu § 172 insolvenčního zákona, které je možno uspokojit až po rozvrhu.

Insolvenční zákon nepřevzal rozdělení pohledávek uspokojovaných v rozvrhu do dvou tříd známé z § 32 odst. 4 zákona o konkursu vyrovnání, když pracovní pohledávky spadající do první třídy se dle nové úpravy budou uspokojovat již před rozvrhem jako pohledávky postavené na roveň pohledávkám za podstatou (§ 169).

Další podstatnou změnu představuje § 306 odst. 4 insolvenčního zákona, dle kterého nebrání vydání rozvrhového usnesení existence přihlášených pohledávek, u nichž dosud nejsou dány podmínky pro jejich výplatu, nebo pohledávek sporných. V praxi půjde zejména o pohledávky, kterých se týká odvolání proti konečné správě, jakož i pohledávky, ohledně nichž se dosud vede incidenční spor. Prostředky připadající na tyto pohledávky složí insolvenční správce do úschovy insolvenčního soudu a po odpadnutí překážek k jejich výplatě o nich vydá samostatné rozvrhové usnesení (§ 307 odst. 4). Posledně uvedená změna by ve svém důsledku měla odstranit průtahy a značně urychlit konkursy, kde uspokojení přihlášených pohledávek vázne na mnohdy vleklých incidenčních sporech.

NEPATRNÝ KONKURS

Zcela novým institutem, který insolvenční zákon přináší do českého úpadkového práva, je tzv. nepatrný konkurs upravený v § 314 a násl. insolvenčního zákona. Nejedná se ve své podstatě o samostatný způsob řešení úpadku, ale spíše o jakousi odchylku od úpravy "obyčejného" konkursu.

O tom, že se v konkrétním případě jedná o nepatrný konkurs, rozhodne insolvenční soud i bez návrhu za předpokladu, že dlužníkem je fyzická osoba-nepodnikatel, anebo fyzická osoba nebo právnická osoba, která je podnikatelem, ale její celkový obrat za poslední účetní období předcházející prohlášení konkursu nepřesahuje 2 000 000 Kč a zároveň nemá více než padesát věřitelů.

Rozhodnutí o nepatrném konkursu může insolvenční soud spojit s rozhodnutím o prohlášení konkursu nebo jej může vydat kdykoliv později v průběhu konkursu. Stejně tak může zrušit rozhodnutí o tom, že jde o nepatrný konkurs, vyjde-li později najevo, že výše uvedené podmínky nejsou splněny (§ 314 odst. 3 a 4).

Jak bylo naznačeno výše, podstatou nepatrného konkursu je stanovení odchylek od standardního průběhu konkursu za účelem zjednodušení, a tedy i celkového urychlení menších konkursů. Tyto odchylky vypočítává § 415 insolvenčního zákona. V nepatrném konkursu tak lze např. při přezkumném jednání projednat všechny otázky, o kterých by byla v případě standardního průběhu konkursu oprávněna rozhodovat pouze schůze věřitelů, a rovněž přednést konečnou zprávu a vyúčtování a projednat případné námitky. Rovněž v nepatrném konkursu se projevuje posílení pozice věřitelů. To je zřejmé mj. z toho, že insolvenční zákon dává schůzi věřitelů možnost vyloučit uplatnění jakékoliv z odchylek podle § 415 insolvenčního zákona.

V určitých případech pak může insolvenční soud stanovit i další odchylky od pravidelného postupu, než ty uvedené ve výše citovaném ustanovení a v konkrétním případě tak "ušít" nepatrný konkurs na míru. Insolvenční soud tak může učinit za předpokladu, že stanovení takových odchylek není v rozporu s usnesením schůze věřitelů, předmětné odchylky povedou k rychlému a hospodárnému průběhu řízení a nebude dotčeno postavení zajištěných věřitelů ani zásady insolvenčního řízení (§ 415 odst. 2).

2. REORGANIZACE

Úprava reorganizace v insolvenčním zákoně našla inspiraci zejména v části 11 úpadkového zákona USA (US Bankruptcy Code; 1978) a dále v německé a rakouské úpravě. Reorganizace je alternativou konkursu pro případ řešení úpadku dlužníků-podnikatelů provozujících zpravidla velký podnik, který může nadále přinášet hodnoty.

Přidaná hodnota reorganizace bude dána tam, kde není z hlediska uspokojení věřitelů účelné zcela ukončit činnost podniku úpadce a věřitele uspokojit prodejem dílčích majetkových aktiv v konkursu. Reorganizace tak bude za určitých okolností vhodná zejména tehdy, pokud jednotlivé majetkové složky mají větší hodnotu, pokud fungují společně jako podnik. Výhodiskem je zachování hodnoty běžícího podniku ("going concern"). Jinými slovy, ekonomickým předpokladem reorganizace podniku úpadce je jeho tzv. provozní hodnota, která musí být vyšší než součet hodnot jednotlivých aktiv. Bude zpravidla neekonomické provádět reorganizaci podniku úpadce, jehož aktivem jsou např. pouze budovy určené k pronájmu. V tomto případě bude vhodnější postupovat v rámci konkursu a uvedená aktiva zpeněžit, neboť přidaná provozní hodnota v rámci takového podniku nebude dána. Naopak bude vhodné reorganizovat např. podnik, který získal zvláštní oprávnění (koncesi), které je klíčovou hodnotou takového podniku. Při rozprodání zmíněného podniku v rámci konkursu by tato koncese nemohla být zpeněžena, respektive její provozní hodnota by nemohla být využita.

Základním účelem reorganizace je, v souladu s cílem celého insolvenčního zákona, zajistit co největší výnos věřitelům, a to na základě plnění sjednaného a soudem schváleného reorganizačního plánu. Reorganizací se tak rozumí, jak je stanoveno v legální definici reorganizace uvedené v § 316 insolvenčního zákona, zpravidla postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle soudem

schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů.

Věřitelé mají při reorganizaci ze všech způsobů řešení dlužníkovra úpadku nejvíce oprávnění, kdy bude záležet zejména na nich, zda a případně jakým směrem se bude proces reorganizace ubírat. Insolvenční soud a insolvenční správce zastávají zejména funkci strážce zákonnosti a funkci kontrolní. Pro úspěšné uplatnění reorganizace bude přitom zásadní, nakolik budou věřitelé schopni se navzájem na řešení úpadku dlužníka dohodnout, aniž by v konečném důsledku museli spoléhat na soud, zda reorganizaci dle některého z předložených plánů schválí, či nikoli. Taková jednání věřitelů a dlužníka budou patrně velmi intenzivní a v mnoha případech lze předpokládat i jejich časovou náročnost. Věřitelům se však nabízí nepřeborné množství možností a postupů, jak úpadek dlužníka vyřešit ve svůj prospěch.

Základními předpoklady úspěšné reorganizace bude především dojednání, sestavení a schválení ekonomicky a právně správného a adekvátního reorganizačního plánu, přesvědčení věřitelů, že jim reorganizace přinese vyšší uspokojení pohledávek než konkurs, zájem věřitelů na tom, aby úpadce nebyl v rámci konkursu likvidován, a hlavně schopnost úpadce generovat finanční zdroje, prostřednictvím kterých bude hradit své závazky v souladu se schváleným reorganizačním plánem.

Vzhledem k podmínkám vstupu do reorganizace, nákladnosti tohoto procesu²⁾ a místnímu ekonomickému prostředí lze však předpokládat, že konkurs bude ve vztahu k převážné většině podnikatelských subjektů i nadále jediným možným řešením jejich úpadku.

OSOBNÍ PŮSOBNOST REORGANIZACE

Reorganizace je určena výhradně k řešení úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníků-podnikatelů bez rozdílu, zda se jedná o osoby fyzické či právnické, přičemž reorganizace se týká podniku úpadce (§ 316 odst. 2). Zákon počítá s tím, že reorganizace bude přicházet v úvahu zpravidla pro větší podniky, jejichž obrat činil v minulém účetním období alespoň sto milionů korun nebo které zaměstnávají alespoň sto zaměstnanců³⁾ (§ 316 odst. 4).

Zákon nevylučuje, aby též menší podnikatel předjednal s věřiteli možnost řešení jeho úpadku formou reorganizace - takový dlužník ale musí předložit v zákonem stanovených lhůtách reorganizační plán schválený alespoň polovinou všech zajištěných věřitelů počítanou podle výše jejich pohledávek a všech nezajištěných věřitelů počítanou rovněž podle výše jejich pohledávek (§ 316 odst. 5).

PŘIJETÍ REORGANIZAČNÍHO PLÁNU PŘED ZAHÁJENÍM INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ

Zákon v příslušných ustanoveních o přijetí reorganizačního plánu věřiteli (§ 344 a násl.) počítá s možností jeho přijetí věřiteli ještě před samotným zahájením insolvenčního řízení.

Předjednání reorganizace a předchozí schválení reorganizačního plánu může být praktické zejména s ohledem na rychlost následného insolvenčního řízení

prováděného formou reorganizace. Právě vyjednávání a přijetí reorganizačního plánu věřiteli může být časově nejnáročnější fází celé reorganizace, a to vždy s nejistým výsledkem, zda úpadek dlužníka nebude v konečném důsledku řešen konkursem.

V případě, že by proces vyjednávání a přijetí reorganizačního plánu věřiteli předcházel samotnému zahájení insolvenčního řízení, zredukovalo by se insolvenční řízení na následující fáze: insolvenční návrh dlužníka spojený s návrhem na povolení reorganizace doložený přijatým reorganizačním plánem prohlášení úpadku dlužníka a povolení reorganizace soudem schválení reorganizačního plánu soudem plnění reorganizačního plánu.

Dále se budeme zabývat reorganizací ve "standardní" podobě s vyjednáváním reorganizačního plánu po povolení reorganizace soudem. Reorganizace v tomto režimu bude mít následující fáze: insolvenční návrh (návrh na povolení reorganizace) rozhodnutí o úpadku dlužníka (návrh na povolení reorganizace) rozhodnutí schůze věřitelů o řešení dlužníkovy úpadku reorganizací povolení reorganizace soudem dojednávání, sestavení a přijetí reorganizačního plánu schválení reorganizačního plánu soudem plnění reorganizačního plánu ukončení reorganizace (neúspěšně přeměnou v konkurs, či úspěšně splněním reorganizačního plánu).

NÁVRH NA POVOLENÍ REORGANIZACE

K podání návrhu na povolení reorganizace je aktivně legitimován dlužník nebo každý přihlášený věřitel (§ 317 odst. 1). Ať již podá návrh věřitel nebo dlužník, musí být tato osoba vždy v dobré víře, že jsou nebo budou splněny všechny podmínky pro schválení reorganizačního plánu (§ 317 odst. 2).

Návrh na povolení reorganizace lze podat nejpozději do deseti dnů před první schůzí věřitelů, která se má konat po rozhodnutí o úpadku. Výjimkou z tohoto pravidla je případ, kdy dlužník podal sám insolvenční návrh pro hrozící úpadek. Takový dlužník je oprávněn podat návrh na povolení reorganizace nejpozději do rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku (§ 318 odst. 1).

Podává-li návrh na povolení reorganizace dlužník, musí tento návrh, vedle obecných náležitostí pro podání vyžadovaných dle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění (dále jen "občanský soudní řád"), obsahovat podle § 319 insolvenčního zákona také:

- a) označení dlužníka a osob oprávněných za něho jednat;
- b) dlužníkovi známé údaje o kapitálové struktuře a majetku osob, které dlužníka ovládají nebo které tvoří s dlužníkem koncern včetně údaje o tom, zda ohledně některé z těchto osob neprobíhá insolvenční řízení, anebo prohlášení, že není takových osob;
- c) údaj o způsobu navrhované reorganizace;
- d) v příloze dále seznam majetku a závazků, případně prohlášení o aktuálních změnách oproti dříve předloženým seznamům.

Podává-li návrh na povolení reorganizace věřitel, musí jeho návrh obsahovat údaje uvedené pod písm. a) a písm. c). Údaje zmíněné pod písm. c) uvede věřitel pouze v případě, že mu jsou známy. Věřitelský návrh musí být navíc schválen schůzí věřitelů (§ 323).

POVOLENÍ REORGANIZACE INSOLVENČNÍM SOUDEM

O povolení reorganizace rozhoduje insolvenční soud. Je však přitom vázán názorem schůze věřitelů, svolané za účelem rozhodnutí o způsobu řešení úpadku (viz § 325 ve spojení s § 152). Pokud schůze věřitelů předpokládaným počtem hlasů dle § 151 insolvenčního zákona⁴) rozhodne o způsobu řešení úpadku reorganizací, může insolvenční soud návrh na povolení reorganizace zamítnout dle § 326 odst. 1 pokud:

- lze se zřetelem ke všem okolnostem předpokládat, že návrhem je sledován nepoctivý záměr;
- byl návrh i přes jeho předchozí zamítnutí opětovně navržen v tomtéž insolvenčním řízení stejnou osobou;
- se jedná o věřitelský návrh, který neschválila schůze věřitelů.

Pokud insolvenční soud návrh neodmítne (§ 320), nedojde ke zpětvzetí návrhu (§ 322), ani návrh nezamítne, rozhodne usnesením o povolení reorganizace (§ 328).

Účinky rozhodnutí o povolení reorganizace

Právní mocí usnesení o povolení reorganizace se ruší dosavadní omezení dispozičních oprávnění dlužníka, vyplývající ze zákona nebo rozhodnutí insolvenčního soudu, nerozhodne-li soud dle § 332 insolvenčního zákona jinak (§ 330 odst. 2). Ačkoliv bude dlužník nadále oprávněn k dispozičním úkonům ke svému majetku, potřebuje k právním úkonům, které mají z hlediska nakládání s podstatou zásadní význam, souhlas věřitelského výboru. Za právní úkony, které mají podle § 330 odst. 3 zásadní význam, se považují úkony, v jejichž důsledku se významně změní hodnota majetkové podstaty, postavení věřitelů nebo míra uspokojení věřitelů. Mezi takové úkony budou patřit zejména dispoziční úkony významnějšího rozsahu s majetkem zahrnutým do majetkové podstaty či přebírání zásadnějších závazků dlužníkem souvisejících s dalším provozem podniku. Sankcí za provedení takového úkonu bez souhlasu věřitelského výboru bude odpovědnost dlužníka za škodu či jinou újmu a solidární ručení členů statutárního orgánu za splnění takového závazku z titulu náhrady škody dlužníkem (§ 330 odst. 3).

Dalším ze zásadních účinků rozhodnutí o povolení reorganizace je přenos části působnosti valné hromady (členské schůze) dlužníka na insolvenčního správce (§ 333 odst. 1). Valná hromada dlužníka rozhoduje nadále pouze o zvolení či odvolání členů orgánů dlužníka, avšak takové rozhodnutí nabývá účinnosti až poté, co s ním vyjádří souhlas věřitelský výbor (§ 333 odst. 2). Věřitelskému výboru přísluší rovněž právo volit nové členy orgánů dlužníka, neučiní-li tak včas valná hromada dlužníka (§ 333 odst. 3). Insolvenční správce má dále společně s věřiteli rozhodující vliv na rozhodování o výši platů vedoucích zaměstnanců dlužníka (§ 330 odst. 5). Zákon tak

omezuje vliv vlastníků dlužníka na dlužníka samotného v souladu s jejich postavením v insolvenčním řízení, kde jsou společníci či členové dlužníka uspokojováni jako poslední z posledních (viz § 172 odst. 3).

REORGANIZAČNÍ PLÁN

Základním stavebním kamenem celé reorganizace je reorganizační plán, jehož smyslem je vymezit právní postavení dotčených osob v důsledku povolené reorganizace, a to na základě opatření sledujících ozdravení provozu dlužníkového podniku a uspořádání vzájemných vztahů mezi dlužníkem a jeho věřiteli (viz legální definice § 338 odst. 1). Reorganizační plán lze obrazně přirovnat k jakési globální dohodě o narovnání mezi věřiteli a dlužníkem, která podléhá schválení soudem a na základě které dochází zpravidla k zániku dosavadních závazků dlužníka vůči věřitelům a k zániku práv třetích osob k majetku v podstatě za současného vzniku závazků nových, které mají být za podmínek dle reorganizačního plánu při dodržení stanoveného harmonogramu zpravidla postupně uspokojovány.

Reorganizační plán musí obsahovat zejména následující náležitosti vymezené v § 340 a § 341 insolvenčního zákona, které názorně ilustrují rovněž podstatu tohoto plánu:

- rozdělení věřitelů do skupin s určením, jak bude nakládáno s jejich pohledávkami v rámci jednotlivých skupin,
- určení způsobu reorganizace,
- určení opatření k plnění reorganizačního plánu včetně určení osob oprávněných s majetkem v podstatě nakládat,
- údaje o podmínkách dalšího provozu podniku dlužníka,
- uvedení osob, které budou financovat reorganizační plán či převezmou závazky dlužníka, případně zajistí jejich splnění,
- predikce vlivu reorganizačního plánu na zaměstnanost v podniku včetně uvedení opatření ovlivňujících zaměstnanost,
- údaj o případných závazcích dlužníka vůči věřitelům po skončení reorganizace,
- údaj o zajištění splnění pohledávek, o kterých dosud probíhá incidenční spor, a pohledávek vázaných na odkládací podmínku,
- formu a rozsah zásahu do práv věřitelů dotčených reorganizací,
- identifikaci nově zapisovaných a vymazávaných údajů z obchodního rejstříku, k jejichž změně má dojít v důsledku reorganizace, pokud nevyplývají z kontextu.

Reorganizační plán musí být reálný, což je vyjádřeno v § 340 odst. 3 insolvenčního zákona, dle které-ho musí být reorganizační plán sestaven tak, aby údaje v něm obsažené věrně zobrazovaly ekonomické a právní možnosti dlužníka. K

reorganizačnímu plánu je třeba přiložit doklady uvedené v § 342 insolvenčního zákona.

Zákon v § 341 odst. 1 uvádí demonstrativní výčet způsobů provedení reorganizace, přičemž připouští též jejich kombinaci. V rámci reorganizace tak lze přistoupit k odpuštění části dluhu, zmírnění nebo odpuštění úroku z dlužné částky, případně prodloužení období splatnosti dluhu apod. Reorganizace může být ale i složitější, neboť některé pohledávky mohou být transformovány v equitu, nebo zrušeny a vydány nové akcie, snížen nebo zvýšen základní kapitál, provedena fúze s jinou osobou, změněny zakladatelské či jiné korporátní dokumenty úpadce apod. Vše bude záležet na kreativitě a schopnosti dlužníka a věřitelů vyjednat podmínky reorganizačního plánu. Záležit tak na dlužníkovi a zejména na věřitelích, jaký způsob v reorganizačním plánu sjednají a odsouhlasí. Zásadním kritériem přitom zůstává, že reorganizace nemůže být provedena způsobem, který odporuje zákonu či jej obchází nebo který nesleduje poctivý záměr.⁵⁾

Sestavení reorganizačního plánu

Sestavení reorganizačního plánu upravuje § 339 a násl. insolvenčního zákona. Přednostní právo k sestavení reorganizačního plánu má dlužník, pokud se jej nevzdá nebo pokud věřitelé či insolvenční soud nerozhodnou jinak. Zákon tím předpokládá, že právě dlužník, respektive jeho management, má nejlepší znalost svých poměrů, což platí zejména ve fázích bezprostředně navazujících na zahájení insolvenčního řízení. Dlužník má na sestavení reorganizačního plánu 120 dnů počítaných od rozhodnutí o povolení reorganizace, které mohou být prodlouženy insolvenčním soudem o dalších maximálně 120 dnů. Celkem tedy až 240 dnů.

Věřitelé však mohou dlužníkovi jeho přednostní právo na sestavení reorganizačního plánu dopředu odejmout na schůzi věřitelů a mohou rovněž určit osobu, která reorganizační plán sestaví. Insolvenční soud by takové rozhodnutí schůze věřitelů měl respektovat a sestavením plánu pověřit osobu zvolenou věřiteli.

Zákon rovněž předpokládá možnost insolvenčního soudu odejmout přednostní právo dlužníka k sestavení reorganizačního plánu, pokud skutečnosti nasvědčují tomu, že dlužník v sestavování reorganizačního plánu řádně nepokračuje, maří provedení reorganizace nebo neplatí zajištěným věřitelům úroky dle § 171 odst. 3 insolvenčního zákona. Insolvenční soud tak učiní i bez návrhu - v takovém případě pověří sestavením reorganizačního plánu jinou osobu, respektive osoby. Lhůta pro sestavení reorganizačního plánu je pro ni/ně stejná jako lhůta pro dlužníka, tedy maximálně 240 dnů.

Společně s reorganizačním plánem je pověřená osoba (předkladatel) povinná zpracovat zprávu o reorganizačním plánu dle § 343 insolvenčního zákona. Účelem zprávy o reorganizačním plánu je poskytnout věřitelům veškeré nezbytné podklady a informace k tomu, aby mohli o přijetí reorganizačního plánu kvalifikovaně rozhodnout, zejména pak informace o formě a míře uspokojení jednotlivých skupin věřitelů. Zprávu je třeba nejprve předložit insolvenčnímu soudu ke schválení a následně zveřejnit v dostatečném předstihu (ze zákona alespoň 15 dnů) před konáním schůze věřitelů, jež má rozhodnout o přijetí reorganizačního plánu.

Rozdělení věřitelů do skupin

Insolvenčního řízení se zpravidla účastní různé skupiny věřitelů s různými zájmy. Postoj každé skupiny věřitelů k provedení reorganizace a míře uspokojení jednotlivých věřitelů bude rozdílný. Příkladem může být rozdíl v zájmech zajištěných a nezajištěných věřitelů, kdy zajištění věřitelé budou mít zpravidla zájem na tom, aby byli co nejdříve uspokojeni z majetku dlužníka, kterým jsou jejich pohledávky zajištěny. Lze proto předpokládat, že zajištění věřitelé budou volit konkurs. Naopak uspokojení nezajištěných věřitelů v konkursu nebývá příliš vysoké, proto se budou pokoušet o reorganizaci dlužníka, pokud to bude jen trochu možné. Navíc někteří nezajištění věřitelé mohou mít i jiné zájmy než pouhé uspokojení jejich dosavadních pohledávek, kterých by mohlo být reorganizací dosaženo, např. zájem zaměstnanců na zachování pracovních míst či zájem dodavatelů dlužníka na zajištění dalších plnění dlužníkovi. Jednotlivé skupiny věřitelů tak mají různou motivaci k (ne)přijetí reorganizačního plánu. Různé protichůdné zájmy jednotlivých skupin věřitelů je proto třeba zohlednit tak, aby některými věřiteli nebylo bezdůvodně bráněno jinak opodstatněné reorganizaci, avšak aby na druhé straně nedošlo k neopodstatněnému poškození těchto věřitelů tím, že v reorganizaci budou uspokojeni méně než v konkursu.

Různost zájmů věřitelů zákon zohledňuje mimo jiné tím, že pro účely vyjednávání a přijetí reorganizačního plánu předpokládá rozdělení věřitelů do skupin dle jejich postavení tak, aby v každé skupině byli věřitelé se zásadně shodným právním postavením a se zásadně shodnými hospodářskými zájmy (§ 337 odst. 1). Rozdělení věřitelů do skupin s odůvodněním takového rozdělení je podstatnou obsahovou náležitostí reorganizačního plánu [§ 340 odst. 1 písm. a)]. V praxi lze přitom očekávat, že osoba sestavující reorganizační plán vymezí skupiny věřitelů takovým způsobem, aby byl reorganizační plán pokud možno věřiteli přijat. Lze rovněž očekávat, že rozdělení věřitelů do skupin bude z pohledu věřitelů, kteří s přijetím reorganizačního plánu nesouhlasili, jedním z nejčastějších terčů námitek zákonnosti reorganizačního plánu při jeho následném schvalování soudem dle § 348 insolvenčního zákona.

Samostatnou skupinou věřitelů pro účely přijetí reorganizačního plánu jsou přitom dle § 337 odst. 2 insolvenčního zákona obligatorně vždy každý zajištěný věřitel, společníci a členové dlužníka a tzv. nedotčení věřitelé, respektive věřitelé nedotčených pohledávek. Nedotčenou pohledávkou se rozumí pohledávka, jejíž kvalita (výše, splatnost a další vlastnosti) se reorganizačním plánem nezmění,⁶ a dále pohledávka, o které to její věřitel písemně uzná. Základní účel vymezení nedotčených pohledávek a jejich zařazení do jedné skupiny je promítnut v § 347 odst. 4 insolvenčního zákona, dle kterého platí, že skupina věřitelů nedotčených pohledávek se vždy považuje za skupinu, která reorganizační plán přijala, což platí jednotlivě rovněž o věřitelích této skupiny. To bude mít zásadní význam při vyjednávání a přijetí reorganizačního plánu věřiteli, neboť více zájmů jednotlivých skupin znamená také větší riziko pro přijetí reorganizačního plánu. V praxi tak velcí nezajištění věřitelé, kteří budou mít vliv na sestavování reorganizačního plánu, raději vyplatí menší věřitele, aby zvýšili pravděpodobnost přijetí reorganizačního plánu, respektive jeho následné schválení soudem.

Přijetí reorganizačního plánu věřiteli

Za účelem přijetí reorganizačního plánu svolá insolvenční soud schůzi věřitelů (§ 344 odst. 1). Není však vyloučeno, aby o přijetí reorganizačního plánu hlasovali jednotliví věřitelé za podmínek § 346 insolvenčního zákona mimo schůzi věřitelů, přičemž se výsledky hlasování dosažené mimo schůzi věřitelů přičtou k výsledkům hlasování na schůzi věřitelů (§ 345 odst. 2). Pokud všechny skupiny věřitelů hlasovaly o přijetí reorganizačního plánu nebo považuje-li se reorganizační plán za přijatý bez hlasování, není třeba schůzi věřitelů za účelem přijetí reorganizačního plánu svolávat (§ 344 odst. 3).

O přijetí reorganizačního plánu se hlasuje dle § 347 insolvenčního zákona v jednotlivých skupinách věřitelů stanovených reorganizačním plánem. Reorganizační plán je přijat příslušnou skupinou věřitelů, jsou-li kumulativně splněny následující podmínky: pro přijetí reorganizačního plánu hlasuje nej-méně polovina všech věřitelů dané skupiny dle výše pohledávek a zároveň většina hlasujících věřitelů této skupiny. U věřitelské skupiny tvořené společníky a členy dlužníka je vedle většiny hlasujících společníků či členů vyžadována rovněž dvoutřetinová většina počítaná podle podílu na základním kapitálu, pokud je dlužník osobou se základním kapitálem. Má-li věřitel více pohledávek v různých skupinách, hlasuje v každé skupině samostatně. Věřitelé nedotčených pohledávek o přijetí reorganizačního plánu nehlasují, přičemž se má za to, že tato skupina (stejně tak jako každý její jednotlivý věřitel) reorganizační plán přijala.

SCHVÁLENÍ ČI ZAMÍTNUTÍ REORGANIZAČNÍHO PLÁNU SOUDEM

Poté, co jednotlivé skupiny věřitelů rozhodnou o (ne)přijetí reorganizačního plánu, je třeba, aby jej schválil soud. S ohledem na úlohu soudu při jeho rozhodování o schválení reorganizačního plánu je možné rozlišit tři základní situace:

- reorganizační plán byl přijat všemi skupinami věřitelů;
- reorganizační plán byl přijat alespoň jednou skupinou věřitelů;
- reorganizační plán nebyl přijat ani jednou skupinou věřitelů.

V případě přijetí reorganizačního plánu všemi skupinami věřitelů insolvenční soud v souladu s § 348 odst. 1 insolvenčního zákona reorganizační plán schválí, jestliže:

- je v souladu se zákonem,
- není nepoctivý,
- každý z věřitelů bude uspokojen alespoň v takové míře, v jaké by byl zřejmě uspokojen při konkursu, ledaže dotčení věřitelé s nižším uspokojením projeví souhlas,

- pohledávky za majetkovou podstatou budou uspokojeny nejpozději ihned po účinnosti reorganizačního plánu, ledaže s pozdějším plněním projeví příslušný věřitel souhlas.

V případě přijetí reorganizačního plánu alespoň jednou skupinou věřitelů (vyjma skupiny společníků a členů dlužníka) insolvenční soud reorganizační plán může schválit, jestliže:

- reorganizační plán zajišťuje rovné zacházení s pohledávkami věřitelů, kteří hlasovali proti přijetí plánu (podmínka rovnosti),

- je uskutečnitelný, tj. plněním reorganizačního plánu se dlužník nedostane znovu do úpadku nebo do likvidace (podmínka uskutečnitelnosti),

- je spravedlivý vůči každé skupině věřitelů, která jej nepřijala (podmínka spravedlnosti). Jedná se o tzv. test nejlepšího zájmu, který slouží k tomu, aby jinak spravedlivý a vhodný reorganizační plán nebyl bezdůvodně zmařen některou ze skupin věřitelů.

Ke spravedlivosti reorganizačního plánu

Insolvenční zákon stanoví v § 349 podmínky, za kterých se reorganizační plán považuje pro účely jeho schválení soudem i přes nesouhlas některých skupin věřitelů vůči těmto skupinám věřitelů za spravedlivý.

Vůči zajištěným věřitelům je reorganizační plán spravedlivý vždy tehdy, získají-li tito věřitelé na základě reorganizačního plánu stejný nebo obdobný druh zajištění, v témže pořadí, ke stejnému nebo obdobnému majetku dlužníka nejméně stejné hodnoty a obdrží-li plnění, jehož současná hodnota se bude ke dni účinnosti reorganizačního plánu rovnat nejméně hodnotě zajištění stanovené ve znaleckém posudku. Uvedené podmínky jsou kumulativní. Obecně lze tedy říci, že reorganizační plán bude vůči zajištěným věřitelům spravedlivý vždy, pokud na základě reorganizačního plánu dostanou obdobné plnění zajištěné obdobným zajištěním, jaké měli zaručené před insolvenčním řízením.

Vůči každé ze skupin nezajištěných věřitelů se reorganizační plán bude považovat za spravedlivý, pokud současná hodnota plnění, které má konkrétní věřitel takové skupiny obdržet, odpovídá alespoň hodnotě jeho zjištěné pohledávky s úrokem nebo pokud podle takového plánu žádný z podřízených věřitelů⁷⁾ neobdrží žádné plnění. Tyto podmínky jsou alternativní. První z uvedených podmínek může být při přípravě reorganizačního plánu, dle kterého mají být uspokojeni rovněž podřízení věřitelé, zohledněna ve vztahu k takové skupině nezajištěných věřitelů, u které se předpokládá, že nebude hlasovat pro přijetí reorganizačního plánu. Dle druhé z uvedených podmínek postačí, pokud nezajištění věřitelé budou uspokojeni byť i jen v nepatrné části, pokud podřízení věřitelé nemají být dle reorganizačního plánu uspokojeni vůbec. Podmínkou však stále zůstává, že nezajištění věřitelé dostanou plnění odpovídající alespoň tomu, které by dostali v konkursu [viz § 348 odst. 1 písm. d)].

Vůči společníkům a členům dlužníka je reorganizační plán spravedlivý tehdy, pokud má každý z těchto věřitelů ke dni účinnosti reorganizačního plánu obdržet alespoň plnění odpovídající likvidačnímu zůstatku, které by zřejmě obdržel v likvidaci prováděné po skončení konkursu. Za spravedlivý však bude reorganizační plán považován vůči společníkům a členům dlužníka vždy, pokud alespoň jedna ze skupin nezajištěných věřitelů neobdrží na základě plánu plnění, jehož celková současná hodnota je alespoň stejná jako celková jmenovitá hodnota všech zjištěných pohledávek této skupiny věřitelů včetně příslušného úroku. V praxi to bude znamenat, že vůči společníkovi či členovi dlužníka bude reorganizační plán spravedlivý téměř vždy, neboť ve většině případů lze očekávat pouze poměrné uspokojení nezajištěných věřitelů.

Zamítnutí reorganizačního plánu, odvolání proti rozhodnutí o jeho schválení či zamítnutí

V případě, že nejsou dány podmínky ke schválení reorganizačního plánu dle výše uvedeného, nebo v případě, že je reorganizační plán podán, aniž by byl přijat alespoň jednou ze skupin věřitelů, insolvenční soud jej dle § 351 odst. 1 insolvenčního zákona zamítne. Dle § 351 odst. 3 insolvenčního zákona může osoba, jejíž reorganizační plán byl zamítnut, předložit plán znovu, neuplynula-li lhůta k jeho předložení.

Proti rozhodnutí o schválení či zamítnutí reorganizačního plánu mohou příslušné osoby podat odvolání (§ 350 odst. 1 a § 351 odst. 2).

ÚČINKY ROZHODNUTÍ O SCHVÁLENÍ REORGANIZAČNÍHO PLÁNU

K účinnosti reorganizačního plánu dojde, jakmile rozhodnutí o jeho schválení nabylo právní moci (§ 352 odst. 1). Tím je zahájena fáze plnění reorganizačního plánu.

S účinností reorganizačního plánu jsou spojeny zejména následující účinky:

- oprávnění nakládat s majetkovou podstatou náleží dlužníkovi, nestanoví-li reorganizační plán jinak;8) jiná omezení vzniklá v průběhu insolvenčního řízení zanikají (§ 353 odst. 1),

- obnovuje se výkon funkce valné hromady nebo členské schůze, nestanoví-li reorganizační plán jinak; hlasovací práva vyplývající z podílů na dlužníkovi vykonávají osoby uvedené v reorganizačním plánu za podmínek zde stanovených; neurčí-li reorganizační plán tyto osoby, vykonávají uvedená práva osoby původně oprávněné, tedy zejména původní společníci či členové dlužníka (§ 353 odst. 2),

- v souladu s reorganizačním plánem dochází ke změně zakladatelských a jiných vnitřních dokumentů dlužníka; na základě reorganizačního plánu budou zapsány relevantní změny do obchodního rejstříku (§ 353 odst. 3),

- dochází k zániku veškerých práv věřitelů a práv třetích osob k majetku náležejícímu do majetkové podstaty,9) nestanoví-li reorganizační plán či zákon jinak, a zároveň ke vzniku nových práv věřitelů a závazků dlužníka uvedených v reorganizačním plánu (§ 356); tímto zanikají práva všech věřitelů, ať jsou v reorganizačním plánu uvedena či

nikoliv (pokud není stanoveno jinak) a konstituují se práva příslušných věřitelů vůči dlužníkovi vymezená v reorganizačním plánu,

- není-li v reorganizačním plánu stanoveno jinak, dochází k zániku pohledávek, které se v průběhu insolvenčního řízení neuspokojují (§ 170), vyjma mimosmluvních sankcí postihujících majetek dlužníka (§ 359),

- proti dlužníkovi lze provést výkon rozhodnutí nebo exekuci pro vymožení zjištěné pohledávky vyplývající z reorganizačního plánu (§ 360).

DOHLED A KONTROLA NAD PLNĚNÍM REORGANIZAČNÍHO PLÁNU

Dlužník je po nabytí účinnosti reorganizačního plánu povinen plán řádně plnit. Nad činností dlužníka při plnění reorganizačního plánu vykonává dle § 354 insolvenčního zákona dohled insolvenční správce, přičemž dlužník s dispozičním oprávněním je povinen pravidelně informovat o plnění reorganizačního plánu a dalších úkonech insolvenčního správce, který o výsledcích své činnosti pravidelně informuje insolvenční soud a věřitelský výbor.

Pokud jsou dispoziční oprávnění dlužníka omezena, vykonává je insolvenční správce. Kontrolu nad činností dlužníka vykonává vedle insolvenčního správce dle § 355 insolvenčního zákona rovněž věřitelský výbor.

SKONČENÍ REORGANIZACE

Ke skončení reorganizace může dojít v zásadě trojím způsobem:

- zrušením rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu,
- přeměnou nedokončené reorganizace v konkurs,
- splněním reorganizačního plánu.

Insolvenční soud zruší rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu:

- nejpozději do šesti měsíců od jeho účinnosti, zjistí-li, že některému věřiteli byly poskytnuty zvláštní výhody, aniž s tím ostatní věřitelé stejné skupiny souhlasili, nebo že schválení plánu bylo dosaženo podvodným způsobem (§ 362 odst. 1),
- do tří let od jeho účinnosti, pokud byl dlužník, jeho statutární orgán nebo člen statutárního orgánu dlužníka pravomocně odsouzen za trestný čin, kterým dosáhl schválení reorganizačního plánu nebo podstatně zkrátil věřitele (§ 362 odst. 2).¹⁰⁾

V případě zrušení rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu mohou věřitelé požadovat uspokojení jejich původních pohledávek, tím však nejsou dotčena jiná práva věřitelů či třetích osob založená reorganizačním plánem.

Insolvenční soud rozhodne dle § 363 insolvenčního zákona o změně reorganizace v konkurs v případě, kdy zatím nedošlo ve všech podstatných bodech ke splnění

reorganizačního plánu (§ 363 odst. 4) a zároveň je-li splněn alespoň jeden z dále uvedených předpokladů:

- reorganizace byla povolena na návrh dlužníka a ten její přeměnu v konkurs po tomto povolení navrhl,
- oprávněná osoba nesestaví ve stanovené lhůtě reorganizační plán ani po jejím případném prodloužení soudem nebo předložený reorganizační plán vezme zpět,
- insolvenční soud neschválil reorganizační plán a oprávněným osobám uplynula lhůta k jeho předložení,
- v průběhu provádění reorganizačního plánu dlužník neplní své podstatné povinnosti stanovené tímto plánem nebo ukáže-li se, že podstatnou část plánu nebude možné plnit,
- dlužník neplatí řádně a včas zajištěným věřitelům úroky nebo v podstatném rozsahu neplní své jiné splatné peněžité závazky, nebo
- dlužník po schválení reorganizačního plánu přestal podnikat, ačkoliv podle reorganizačního plánu podnikat měl.

V neposlední řadě reorganizace končí rovněž splněním reorganizačního plánu, tedy dosažením základního účelu reorganizace. Splnění reorganizačního plánu či všech jeho podstatných částí vezme insolvenční soud na vědomí usnesením. Tímto rozhodnutím reorganizace úspěšně končí.

3. ODDLUŽENÍ

Vedle reorganizace je zcela novou formou řešení úpadku, případně hrozícího úpadku, oddlužení, které je upraveno v § 389 až § 418 insolvenčního zákona. Oddlužení je alternativou konkursu pro dlužníky-nepodnikatele, tedy jak nepodnikající fyzické, tak právnické osoby. Původně bylo zamýšleno též oddlužení fyzických osob v postavení drobných podnikatelů, pro které v aktuální úpravě insolvenčního zákona kromě konkursu a předjednané reorganizace s věřiteli neexistuje alternativa.

Účelem oddlužení je především poskytnout dlužníkům, kteří mají v poctivém úmyslu vůli řešit svou tíživou finanční situaci, možnost oprostít se od dluhů a začít nanovo. Oddlužení tak nesleduje pouze co nejvyšší míru uspokojení věřitelů, což je obecným cílem insolvenčního zákona, ale obsahuje rovněž prvek sociální. Institut oddlužení přitom reaguje zejména na vzrůstající zadlužení českých domácností (spotřebitelů).

Předpokladem úspěšného oddlužení bude zpravidla uspokojení nezajištěných věřitelů v rozsahu alespoň třicet procent jejich přihlášených pohledávek, pokud se tyto věřitelé nedohodnou s dlužníkem na hodnotě nižší. Odměnou za řádné splnění této podmínky a dalších zákonem předpokládaných povinností bude osvobození dlužníka od jeho zbylých dluhů vůči věřitelům, kteří podali, respektive měli podat přihlášky svých pohledávek do příslušného insolvenčního řízení.

ZPŮSOBY ODDLUŽENÍ

Oddlužení lze provést zpeněžením majetkové podstaty dlužníka nebo plněním splátkového kalendáře.

Oddlužení zpeněžením majetkové podstaty dlužníka dochází k uspokojení věřitelů formou jednorázového prodeje majetku dlužníka a rozdělení výnosu z tohoto prodeje mezi věřitele. Zákon ve vztahu k tomuto způsobu oddlužení odkazuje na použití ustanovení insolvenčního zákona o konkursu. Specifikum tohoto způsobu oddlužení oproti konkursu spočívá mimo jiné v tom, že na rozdíl od konkursu se do majetkové podstaty nezahrne majetek, který dlužník nabyt v průběhu insolvenčního řízení poté, co nastaly účinky schválení oddlužení (§ 398 odst. 2), tj. po zveřejnění rozhodnutí o schválení oddlužení v insolvenčním rejstříku (§ 407 odst. 1). Na tento majetek se nevztahují ani dispoziční omezení v rámci insolvenčního řízení (§ 398 odst. 3). Věřitelé se tak budou uspokojovat pouze z majetku nabytého dlužníkem před zveřejněním rozhodnutí o schválení oddlužení v insolvenčním rejstříku. Po zpeněžení takového majetku se dále bude postupovat podle ustanovení insolvenčního zákona o konečné zprávě a rozvrhu v konkursu (§ 408 odst. 2).

Oddlužení plněním splátkového kalendáře předpokládá po dobu pěti let průběžné měsíční poměrné uspokojování nezajištěných věřitelů z příjmů dlužníka v rozsahu, v jakém z těchto příjmů mohou být při výkonu rozhodnutí nebo při exekuci uspokojeny přednostní pohledávky¹¹) (§ 398 odst. 3). Dlužník má po dobu plnění splátkového kalendáře, kromě povinnosti pravidelně odvádět příjmy ve stanoveném rozsahu nezajištěným věřitelům, zejména povinnost vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost, aktivně usilovat o zajištění příjmů, je-li nezaměstnaný, příjmy nezatajovat a řádně o příjmech a dalších rozhodných skutečnostech informovat insolvenční soud, insolvenčního správce a věřitele [§ 412 písm. a) až e)]. Příjmem dlužníka se nerozumí pouze příjem plynoucí mu z pravidelné výdělečné činnosti, ale rovněž příjmy mimořádné, kterými jsou mimo jiné hodnoty spočívající v přijatých darech a dědictví. Ty je dlužník povinen zpeněžit a získané prostředky použít na úhradu věřitelům jako mimořádnou splátku [§ 412 odst. 1 písm. b)]. Dlužníkovi je rovněž zapovězeno některé z věřitelů neoprávněně zvýhodňovat [§ 412 odst. 1 písm. f)] a brát na sebe závazky, které nebude schopen v době jejich splatnosti splnit [§ 412 odst. 1 písm. g)].

Jelikož jsou nezajištění věřitelé v rámci tohoto způsobu oddlužení uspokojováni výlučně z příjmů dlužníka, není dlužník omezen na dispozičních právech k věcem, které náležejí do majetkové podstaty, s výjimkou majetku sloužícího k zajištění přihlášených pohledávek (§ 409 odst. 2). Tyto věci budou v rámci insolvenčního řízení správcem zpeněženy a z výtěžku jejich prodeje dojde k uspokojení zajištěných věřitelů obdobně jako v konkursu (§ 398 odst. 3). Kromě zpeněžení zajištění přísluší správcovi při tomto způsobu oddlužení výkon dohledu nad dodržováním povinností dlužníka (§ 412 odst. 2).

NÁVRH NA POVOLENÍ ODDLUŽENÍ

Návrh na povolení oddlužení je oprávněn podat pouze dlužník. Je povinen podat jej společně s insolvenčním návrhem. Pokud insolvenční návrh nebyl podán dlužníkem,

je dlužník oprávněn podat návrh na povolení oddlužení do třiceti dnů poté, co mu byl insolvenční návrh doručen. Návrh na povolení oddlužení se bude podávat povinně na formulářích (§ 391 odst. 2). Náležitosti formulářů budou stanovené v prováděcím právním předpisu, kterým by měla být vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR, kterou se provádějí některá ustanovení Insolvenčního zákona a kterou se mění vyhláška č. 31/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

Návrh na povolení oddlužení musí obsahovat kromě obecných náležitostí podání dle občanského soudního řádu také označení dlužníka a osob oprávněných za něho jednat, údaje o očekávaných příjmech dlužníka v následujících pěti letech a údaje o příjmech dlužníka za poslední tři roky. K návrhu musí dlužník připojit seznam majetku a závazků, listiny dokládající údaje o jeho příjmech za poslední tři roky a případně též písemný souhlas nezajištěného věřitele s tím, že hodnota plnění, které při oddlužení obdrží, bude nižší než třicet procent jeho pohledávky. Návrh musí spolupodepsat rovněž osoby ochotné zavázat se při povolení oddlužení jako spoludlužníci nebo ručitelé dlužníka. Musí být připojen i případný souhlas manžela s návrhem. Veškeré nezbytné podpisy na návrhu musejí být úředně ověřeny.

POVOLENÍ ODDLUŽENÍ SOUDEM

Podaný návrh na povolení oddlužení následně přezkoumává soud co do kritérií přípustnosti povolení oddlužení, která vyjadřuje výčet taxativních případů, kdy insolvenční soud návrh na povolení oddlužení zamítne (§ 395). Insolvenční soud tak učiní, pokud lze se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že návrhem je sledován nepoctivý záměr (např. dlužník, nyní nepodnikatel, se pokouší zbavit zátěže dluhů vzniklých mu v rámci jeho předchozí podnikatelské činnosti), hodnota plnění nezajištěným věřitelům nedosahuje hranice třiceti procent, návrh byl v tomtéž insolvenčním řízení podán znovu nebo dosavadní výsledky insolvenčního řízení (nikoli okolnosti dřívější, pro které se dlužník v úpadku ocitl) dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení.

Na nepoctivý záměr dlužníka pak dle § 395 odst. 3 insolvenčního zákona poukazuje zejména skutečnost, že v posledních pěti letech probíhalo insolvenční řízení nebo jiné řízení řešící úpadek dlužníka (respektive jeho zástupců nebo osob jednajících jeho jménem), a to v závislosti na výsledku takového řízení (např. dlužník navrhuje oddlužení poté, co jeho předchozí pokus o oddlužení v již skončeném insolvenčním řízení nebyl úspěšný pro nesplnění jeho povinností), nebo podle výpisu z rejstříku trestů v posledních pěti letech před zahájením insolvenčního řízení proběhlo trestní řízení, které skončilo pravomocným odsouzením dlužníka pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy.

Jestliže insolvenční soud návrh na povolení oddlužení odmítne (§ 393), vezme na vědomí jeho zpětvzetí (§ 394 odst. 2) nebo jej zamítne (§ 395), rozhodne současně o způsobu řešení dlužníkovy úpadku konkursem. V opačném případě insolvenční soud oddlužení povolí. Dlužník, který se chystá podat insolvenční návrh společně s návrhem na oddlužení, tak musí důkladně zvážit, zda je schopen splnit podmínky pro povolení a splnění oddlužení, jinak riskuje, že jeho úpadek skončí konkursem.

VOLBA ZPŮSOBU ODDLUŽENÍ

Další fází insolvenčního řízení oddlužením je volba způsobu oddlužení, která je téměř výhradně v rukou nezajištěných věřitelů (§ 402 odst. 1). Zajištění věřitelé nehlasují ani v rozsahu, ve kterém je podle znaleckého posudku vypracovaného v insolvenčním řízení po rozhodnutí o úpadku hodnota zajištění nižší než výše zajištěné pohledávky. O způsobu oddlužení rozhodují nezajištění věřitelé prostou většinou hlasů dle výše jejich pohledávek. Věřitelé tak budou rozhodovat o tom, zda pro ně má větší hodnotu stávající majetek dlužníka nebo jeho předpokládané příjmy po dobu následujících pěti let.

Za účelem hlasování o způsobu oddlužení svolá insolvenční soud schůzi věřitelů (§ 399). Věřitelé však mohou hlasovat o volbě způsobu oddlužení i mimo schůzi věřitelů (§ 400 a § 401). Ustanovení § 400 odst. 1 insolvenčního zákona dokonce umožňuje, aby věřitelé hlasovali o způsobu oddlužení ještě předtím, než dlužník podá návrh na povolení oddlužení. Dlužníkovi je tak poskytnuta možnost, aby řešení svého úpadku s věřiteli sjednal v předstihu předtím, než vůbec podá insolvenční návrh, respektive návrh na povolení oddlužení. Podmínkou je, aby za tímto účelem dlužník věřitelům poskytl veškeré informace, které svým obsahem a rozsahem odpovídají informacím, které musejí být obsaženy v návrhu na povolení oddlužení a v jeho přílohách.

Pokud ani jeden ze způsobů oddlužení nedosáhne předpokládaného počtu hlasů nezajištěných věřitelů, rozhodne o způsobu oddlužení soud.

SCHVÁLENÍ ODDLUŽENÍ SOUDEM

Po zvolení způsobu oddlužení věřiteli zbývá, aby oddlužení schválil svým rozhodnutím soud. Insolvenční soud oddlužení neschválí pouze tehdy, jestliže v průběhu insolvenčního řízení vyšly najevo skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly zamítnutí návrhu na povolení oddlužení dle § 395 insolvenčního zákona (§ 405 odst. 1). V takovém případě rozhodne rovněž o tom, že úpadek dlužníka bude řešen v konkursu.

Věřitelé nemají přímo možnost ovlivnit, zda úpadek dlužníka proběhne oddlužením či nikoliv, pouze volí způsob oddlužení. Nejsou však v tomto ohledu zcela bezmocní, neboť jim zákon dává možnost obrátit se na soud za podmínek stanovených v § 403 odst. 2 insolvenčního zákona s námitkami, že jsou zde dány skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly zamítnutí návrhu na povolení oddlužení. Za účelem projednání námitek svolá insolvenční soud jednání. Pokud shledá námitky za opodstatněné, navrhané oddlužení neschválí a rozhodne o tom, že úpadek dlužníka bude řešen konkursem (§ 405). Soud nesmí o schválení oddlužení rozhodnout dříve, než námitky projedná nebo než uplyne lhůta k jejich podání (§ 404).

Pokud dle insolvenčního soudu nebudou dány výše uvedené důvody pro zamítavé rozhodnutí, insolvenční soud oddlužení schválí. Náležitosti takového rozhodnutí jsou vymezeny v § 406 odst. 2 a 3 insolvenčního zákona. Proti tomuto rozhodnutí se může odvolat pouze věřitel, který hlasoval proti přijetí schváleného způsobu oddlužení, nebo věřitel, jehož námitkám uplatněným podle § 403 odst. 2 insolvenčního zákona insolvenční soud nevyhověl (§ 406 odst. 4).

ZRUŠENÍ SCHVÁLENÉHO ODDLUŽENÍ

Zjistí-li insolvenční soud v průběhu plnění oddlužení, že dlužník neplní své povinnosti dle schváleného způsobu oddlužení nebo že podstatnou část splátkového kalendáře nebude možné splnit anebo že dlužníkovi vznikl v důsledku jeho zaviněného jednání¹²⁾ po schválení oddlužení peněžitý závazek po dobu delší třiceti dnů po lhůtě splatnosti, schválené oddlužení zruší a současně rozhodne o způsobu řešení dlužníkovy úpadku konkursem [§ 418 odst. 1 písm. a), b), c)].

Učiní tak i bez návrhu po projednání věci na základě rozhodnutí, které může vydat nejpozději do doby, než vezme na vědomí splnění oddlužení dle § 413 insolvenčního zákona (§ 418 odst. 3). Shodně soud rozhodne v případě, že zrušení oddlužení navrhne sám dlužník [§ 418 odst. 1 písm. d)].

SPLNĚNÍ ODDLUŽENÍ

Splnění oddlužení vezme insolvenční soud na vědomí usnesením, jehož právní mocí příslušné insolvenční řízení skončí (§ 413). Než tak soud učiní, měl by zejména zkoumat, zda nejsou splněny podmínky pro zrušení oddlužení dle § 418 insolvenčního zákona.

S přihlédnutím ke znění § 415 a § 418 insolvenčního zákona je zřejmé, že za splněné lze považovat rovněž takové oddlužení, v němž nebylo dosaženo minimálního předpokládaného uspokojení nezajištěných věřitelů. Insolvenční řízení tak může být splněno, aniž by bylo dosaženo základního cíle oddlužení, tj. uspokojení věřitelů alespoň v minimálním předpokládaném rozsahu.¹³⁾ Nedosažení předpokládané výše uspokojení věřitelů má však vliv na osvobození dlužníka od plnění pohledávek.

OSVOBOZENÍ DLUŽNÍKA OD PLNĚNÍ POHLEDÁVEK

Základním cílem a motivací dlužníka k tomu, aby proces oddlužení podstoupil, bude nepochybně vidina jeho osvobození od dosavadní zátěže spočívající v neuhrazených dlužích. K tomu může na návrh dlužníka dojít poté, co řádně splní oddlužení. Řádně splněným lze rozumět oddlužení, na jehož základě byli uspokojeni nezajištění věřitelé alespoň v rozsahu třiceti procent jejich přihlášených pohledávek, pokud se nedohodli s dlužníkem na nižším uspokojení, a zároveň dlužník plnil řádně a včas veškeré další povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení (§ 414 odst. 1). V takovém případě insolvenční soud na návrh dlužníka osvobodí dlužníka usnesením od placení zbytku pohledávek zahrnutých do oddlužení (§ 414 odst. 1) a dále pohledávek, k nimž se v insolvenčním řízení nepřihlíželo,¹⁴⁾ a pohledávek, které do insolvenčního řízení přihlášeny nebyly, ačkoliv být měly (§ 414 odst. 2). Takové osvobození se vztahuje též na pohledávky ručitelů a jiných osob, kteří měli vůči dlužníkovi pro takové pohledávky právo postihu.

Ne vždy je však dlužník schopen ovlivnit způsob zpeněžení majetku, případně výši příjmů tak, aby bylo dosaženo alespoň minimální výše uspokojení nezajištěných věřitelů předpokládané zákonem. Insolvenční soud v takovém případě může dle § 415 insolvenčního zákona osvobodit dlužníka na jeho návrh od placení pohledávek, přestože nedošlo k předpokládanému uspokojení nezajištěných věřitelů. Podmínkou

je, že dlužník takový stav nezavinil a v oddlužení byli věřitelé uspokojeni alespoň v takové míře, které by se jim dostalo v konkursu. Takové osvobození bude připadat v úvahu zejména v případech dlužníků-spotřebitelů, kteří jsou nemajetní a kteří plnili splátkový kalendář.

Osvobození dlužníka od pohledávek neznamená zánik pohledávek. Věřitelům i nadále pohledávky zůstávají ve formě naturální obligace. Osvobození tak brání věřitelům pohledávky u soudu uplatnit. Není však vyloučeno, aby při zjištění závažných skutečností, které spočívají v podvodném jednání dlužníka či spáchání trestného činu dlužníka, kterým byl ovlivněn průběh oddlužení, bylo osvobození soudem následně odejmuto nebo aby ze zákona zaniklo. Podmínky odejmutí osvobození soudem a zániku osvobození upravuje § 417 insolvenčního zákona.

S otázkou osvobození dlužníka od pohledávek při způsobu oddlužení plněním splátkového kalendáře souvisí rovněž motivace dlužníka k plnění splátkového kalendáře. Nebude ale absolutní, což může vést ke snížení výtěžnosti tohoto způsobu oddlužení. Pro dlužníka budou rozhodné pouze dva limity, a to doba pěti let a uspokojení věřitelů ve výši alespoň třiceti procent. Z textu zákona plyne, že doba pěti let je neměnná,15) ledaže dlužník uhradí sto procent pohledávek nezajištěných věřitelů. V takovém případě vezme soud splnění oddlužení na vědomí rozhodnutím dle § 413 insolvenčního zákona. Dlužník je tak ve své motivaci omezen právě hranicí třiceti procent uhrazení pohledávek nezajištěným věřitelům. Dlužník nebude mít motivaci tuto hranici jakkoliv překročit, neboť bude povinen vše nad rámec příslušného minima odevzdávat nezajištěným věřitelům. Jakékoliv nadstandardní úsilí dlužníka tak bude mít význam pouze pro věřitele. Z tohoto důvodu by mohlo být zajímavé, jakým způsobem budou soudy vykládat povinnost dlužníka vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost dle § 412 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona a vliv takového výkladu na následné osvobození dlužníka od placení neuspokojených pohledávek po splněním oddlužení.

4. NOVÁ ÚPRAVA NEPLATNOSTI A NEÚČINNOST PRÁVNÍCH ÚKONŮ

Další důležitou změnou zaváděnou insolvenčním zákonem je nová úprava neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů. Základním účelem úpadkového práva je co nejvyšší, spravedlivé a zpravidla poměrné uspokojení věřitelů z majetku úpadce. Jedním z předpokladů dosažení tohoto účelu je jednak ujasnění, co je součástí majetkové podstaty, a dále zabránění úkonům, kterými dochází k vyvádění aktiv z majetkové podstaty na její úkor, případně přebírání nepřiměřených závazků v neprospěch podstaty.

Zákon o konkursu a vyrovnání za účelem zabránění takových úkonů obsahoval úpravu odporovatelnosti a neúčinnosti právních úkonů, která však působila časté problémy, byla nekoncepční a vyžadovala dotváření ze strany soudní praxe. Insolvenční zákon se zabývá, v porovnání se zákonem o konkursu a vyrovnání, touto problematikou podrobněji, přičemž upravuje jednak neúčinnost (§ 235 a násl.) a nově také neplatnost (§ 231 a násl.) právních úkonů.

NEPLATNOST PRÁVNÍCH ÚKONŮ

Jak bylo naznačeno výše, neplatnost právních úkonů týkajících se majetku podstaty má značný význam pro zjištění majetkové podstaty. Insolvenční zákon se zabývá především následky neplatnosti právních úkonů a procesněprávním vymezením možnosti domáhat se neplatnosti. Důvody neplatnosti přitom vyplývají z obecné úpravy občanského práva. V některých případech pak sankci neplatnosti stanoví přímo insolvenční zákon (např. § 246 odst. 4, § 269, § 354 odst. 4).

Po dobu insolvenčního řízení posuzuje platnost či neplatnost právních úkonů týkajících se majetku nebo závazků dlužníka pouze insolvenční soud, a to jako otázku předběžnou nebo v rámci incidenčního sporu, jehož předmětem je neplatnost konkrétního právního úkonu. Insolvenční soud přitom není vázán rozhodnutím jiného soudu či jiného orgánu, kterým v průběhu insolvenčního řízení došlo ke zjištění neplatnosti právního úkonu. Je však vázán rozhodnutím soudu o neplatnosti, jestliže toto rozhodnutí nabylo právní moci před zahájením insolvenčního řízení. K podání žaloby jsou aktivně legitimovaní účastníci insolvenčního řízení s výjimkou dlužníka, který je oprávněn podat žalobu pouze tehdy, pokud je dlužníkem s dispozičními oprávněními, dále insolvenční správce a státní zástupce. Žalobcem nebo žalovaným přitom musí být vždy insolvenční správce. Ustanovení § 231 odst. 3 insolvenčního zákona přiznává insolvenčnímu správci oprávnění dovolat se relativní neplatnosti právního úkonu namísto osoby, jež je relativní neplatností právního úkonu dotčena.

Následkem zjištění neplatnosti právního úkonu týkajícího se majetku nebo závazků dlužníka je vznik povinnosti účastníků dotčeného právního vztahu vydat majetkový prospěch získaný plněním z neplatného právního úkonu. Insolvenční správce však může vydání majetkového prospěchu druhému účastníkovi neplatného úkonu odmítnout, jestliže nedošlo k obohacení majetkové podstaty nebo je-li požadováno více, než činí případné obohacení (§ 233 odst. 1). Tomuto postupu insolvenčního správce se může oprávněná osoba bránit excindační žalobou podle § 233 odst. 2 insolvenčního zákona. V případě, že správce zpeněží plnění z neplatného právního úkonu, lze se neplatnosti smluv, kterými tak učinil, domáhat zvláštní žalobou podanou k insolvenčnímu soudu, přičemž je takový spor považován rovněž za spor incidenční.

Pro vyloučení pochybností v případech, ve kterých by bylo možné považovat neplatný právní úkon současně i za neúčinný, stanoví insolvenční zákon v souladu s rozhodovací praxí preferenci neplatnosti (§ 234). Vychází se zde ze zásady, že jen platný právní úkon může být neúčinný.

NEÚČINNOST PRÁVNÍCH ÚKONŮ

Koncepce neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním zákoně opouští neúčinnost ex lege obsaženou v § 15 zákona o konkursu a vyrovnání. Insolvenční zákon upravuje pouze neúčinnost právních úkonů dlužníka konstituovanou na základě rozhodnutí insolvenčního soudu v řízení vyvolaném odpůřčí žalobou, kterou je oprávněn podat pouze insolvenční správce (§ 235 odst. 2). Také zde je patrná silná pozice insolvenčních věřitelů, když je insolvenční správce vždy povinen podat odpůřčí žalobu, rozhodne-li o tom věřitelský výbor (§ 239 odst. 2). Odpůřčí žaloba

může být podána nejpozději ve lhůtě jednoho roku ode dne, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku. Marným uplynutím této lhůty nárok zaniká.

Neúčinnými jsou dle § 235 odst. 1 insolvenčního zákona právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Výslovně insolvenční zákon uvádí, že za právní úkon se pro účely této definice považuje i opomenutí dlužníka. Insolvenční zákon nově rozlišuje tři druhy neúčinných právních úkonů, a to právní úkony bez přiměřeného protiplnění (§ 240), zvýhodňující právní úkony (§ 241) a právní úkony úmyslně zkracující věřitele (§ 242). U jednotlivých kategorií insolvenční zákon uvádí také taxativní výčet právních úkonů, které se za neúčinné nepovažují.

Důsledkem zjištěné neúčinnosti právního úkonu dlužníka je povinnost vydat plnění poskytnuté dlužníkem na základě neúčinného úkonu do majetkové podstaty. Tato povinnost stíhá osoby, v jejichž prospěch byl právní úkon učiněn nebo které z něho měly užitek. V případě, že není možné vydat plnění z neúčinného úkonu, poskytuje se rovnocenná náhrada.

Zákon o konkursu a vyrovnání neupravoval navrácení vzájemného plnění z neúčinného synallagmatického právního úkonu, což vedlo k situacím, kdy druhý účastník takového právního úkonu jen obtížně uplatňoval své pohledávky na vrácení vzájemného plnění, které úpadci na základě neúčinného právního úkonu poskytl, pokud se o neúčinnosti dozvěděl až po lhůtě pro přihlášení pohledávek. Rozhodovací praxe tuto legislativní mezeru překonávala výkladem, podle kterého na takovou pohledávku účastníka synallagmatického právního úkonu muselo být pamatováno v rozvrhovém usnesení ve třídě, do níž dle své povahy náležela, aniž by bylo nutné ji přihlašovat.¹⁶⁾ Výše uvedený nedostatek stávající právní úpravy řeší nově § 237 odst. 5 insolvenčního zákona zakotvující povinnost insolvenčního správce vydat oprávněným osobám vzájemné plnění poté, co vydaly dlužníkovu plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty. Není-li možné takové plnění vydat, považuje se pohledávka třetích osob za dlužníkem z neúčinného právního úkonu za přihlášenou.

5. NOVELIZACE INSOLVENČNÍHO ZÁKONA A DALŠÍCH PŘEDPISŮ

Článek by nebyl úplný bez zmínky o novelizaci insolvenčního zákona a některých dalších zákonů, která byla schválena oběma komorami Parlamentu České republiky a dne 8. listopadu 2007 doručena k podpisu prezidentovi.¹⁷⁾ Hlavním účelem novely je zajistit obsahový soulad nové právní úpravy úpadku s ostatními právními předpisy,¹⁸⁾ který je nezbytnou podmínkou funkčnosti nové úpravy v kontextu právního řádu jako celku.

Kromě toho novela přináší změny samotného insolvenčního zákona. Ve většině případů se jedná pouze o upřesnění stávajícího znění zákona, nicméně někde jde o změny podstatnější. Na některé z nich jsme v textu článku poukázali poznámkami pod čarou. Mezi další patří např. novelizace § 97 insolvenčního zákona upravujícího náležitosti insolvenčního návrhu. Citované ustanovení v novelizovaném znění bude vyžadovat, aby byl insolvenční návrh opatřen ověřeným podpisem osoby, která jej

podala, nebo jejím zaručeným elektronickým podpisem, jinak se k němu nebude přihlížet.

Cílem článku "Nové insolvenční právo v České republice" bylo, s ohledem na blížící se účinnost insolvenčního zákona, seznámit čtenáře alespoň se základními změnami, které tato nová právní úprava přinese. V listopadovém (I. část článku) a prosincovém (II. část článku) čísle Právnického rádce jsme se pokusili čtenářům ozřejmit zejména základní instituty insolvenčního zákona, postup nového insolvenčního řízení a jednotlivé způsoby řešení úpadku. Právě podstatné rozšíření stávajících možností řešení úpadku o reorganizaci a oddlužení lze bezesporu považovat za jednu z hlavních deviz nové úpravy. Úspěšnost těchto nových forem však bude do jisté míry odvislá od aplikační praxe.

S ohledem na dosavadní názory odborné veřejnosti je zřejmé, že řada právních otázek souvisejících nejen s úpravou reorganizace a oddlužení zůstává otevřená. Bude tak záležet zejména na výkladu příslušných soudů, jakým směrem se bude úpadkové právo České republiky ubírat. To však nic nemění na tom, že insolvenční zákon přináší nové možnosti věřitelům i dlužníkům, jejichž aktivní roli insolvenční zákon předpokládá.

Poznámky:

1) Autoři Petr Holešínský, advokát, Tomáš Politzer, advokátní koncipient, a Michal Štrnad, advokátní koncipient, jsou činní v advokátní kanceláři Brzobohatý Brož & Honsa, v. o. s., Praha.

2) Reorganizace bude zpravidla vyžadovat značné financování související s dalším provozem podniku úpadce. Finanční prostředky se mohou za tímto účelem získat prostřednictvím nové úpravy úvěrového financování dle § 41 insolvenčního zákona. Ten v uvedeném ustanovení počítá s možností uzavření úvěrových smluv a smluv na dodávky energií. Pohledávky z těchto smluv jsou v reorganizaci zvýhodněny (viz § 357).

3) Dle aktuálního znění insolvenčního zákona se mezi tyto zaměstnance počítají pouze zaměstnanci zaměstnaní v hlavním pracovním poměru. V době přípravy tohoto článku byla Parlamentem ČR přijata novela insolvenčního zákona, dle které by měl být změněn požadavek na předpokládaný počet zaměstnanců pro vstup do reorganizace. Podle této novely by se do požadovaného počtu zaměstnanců započítávali též zaměstnanci mimo hlavní pracovní poměr.

4) Tj. nejméně polovinou všech přítomných zajištěných věřitelů počítanou podle výše jejich pohledávek a nejméně polovinou všech přítomných nezajištěných věřitelů počítanou podle výše jejich pohledávek, nebo nejméně 90 procenty přítomných věřitelů, počítano podle výše pohledávek.

5) K tomu viz kritéria pro schválení reorganizačního plánu soudem dle § 348 odst. 1 písm. a) a b) insolvenčního zákona.

6) K tomu blíže viz § 337 odst. 3 a 4 insolvenčního zákona.

7) K pojmu podřízená pohledávka a podřízený věřitel viz § 172 odst. 2.

8) V úvahu připadá např. omezení dispozičních oprávnění dlužníka spočívající v oprávnění činit vyjmenované právní úkony pouze se souhlasem správce, které jsou bez udělení takového souhlasu neplatné (§ 354 odst. 4) nebo obdobné omezení ve vztahu k úkonům zásadního významu spočívající v nezbytnosti požádat předchozí souhlas věřitelského výboru (§ 355 odst. 2).

9) Tím není dotčeno právo třetích osob na vyloučení věci nebo jiné majetkové hodnoty z majetkové podstaty (§ 356 odst. 2 insolvenčního zákona in fine)

10) Vyjma uvedených důvodů může být rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu zrušeno odvolacím soudem rovněž v rámci podaného odvolání proti takovému rozhodnutí.

11) K tomu viz § 279 odst. 2 občanského soudního řádu.

12) V § 418 odst. 2 je upravena domněnka, že dlužník zavinil vznik takového závazku, pokud byl k jeho vymožení vůči dlužníkovi nařízen výkon rozhodnutí nebo exekuce.

13) V případě oddlužení plněním splátkového kalendáře se však s ohledem na § 418 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona nesmí jednat o případ, kdy nebude splněna podstatná část splátkového kalendáře.

14) Tj. např. pohledávky přihlášené opožděně (§ 173), pohledávky přihlášené ve výši o více jak 50 procent přesahující jejich skutečnou výši (§ 178), popřené pohledávky co do pravosti (§ 198a).

15) V této souvislosti poukazujeme, že odborná veřejnost není ohledně kogentnosti, respektive dispozitivnosti této lhůty konzistentní. K tomu viz např. Havel, B., Oddlužení - zbraň nebo hrozba? Právní rozhledy, 2007, č. 2.

16) Viz rozhodnutí Vrchního soudu v Praze publikované jako Jc 97/2002.

17) Sněmovní tisk č. 224; Senátní tisk č. 115.

18) Tak bude např. do § 9 občanského soudního řádu vložen nový odstavec 4 výslovně zakotvující věcnou příslušnost krajských soudů jako soudů prvního stupně v insolvenčních řízeních a incidenčních sporech. V tomto kontextu je třeba vykládat rovněž poznámku pod čarou č. 10 v první části našeho článku, publikované v listopadovém čísle Právního rádce, kde jsme příslušnost krajských soudů v těchto věcech dovozovali ze stávajícího znění občanského soudního řádu.

Autor/ři: Michal Strnad, Petr Holešínský, Tomáš Politzer